

ТЕМА 12

ОРГАНІЗАЦІЯ І ТЕХНОЛОГІЯ МІЖНАРОДНИХ ПЕРЕВЕЗЕНЬ

Основні поняття: транспортне забезпечення ЗЕД, міжнародні перевезення, фрахт, страхування.

Зміст

1. Транспортне забезпечення ЗЕД, транспортні умови зовнішньоекономічних контрактів.
2. Фрахт та страхування міжнародних перевезень.
3. Організація зовнішньоекономічних перевезень.
4. Види міжнародних перевезень: морські, автомобільні, повітряні, залізничні.

1. Транспортне забезпечення ЗЕД, транспортні умови зовнішньоекономічних контрактів

Транспортне забезпечення ЗЕД – це система технічних, технологічних елементів, економічних, комерційно-правових, організаційних чинників, методів управління транспортними операціями у сфері виробництва, обігу і споживання товарів, що переміщуються між країнами.

Під **міжнародними перевезеннями**, або **міжнародними сполученнями**, розуміють перевезення вантажів, пасажирів між кількома країнами, особливістю яких є обов'язкове перетинання кордону як мінімум двох суміжних країн.

Особливістю міжнародних перевезень є те, що при відправленні вантажу, як правило, керуються законодавством країни відправлення, а при його видачі в кінцевому пункті-законом країни призначення.

Зміст транспортних операцій у ЗЕД визначається характером міжнародних сполучень, які можна класифікувати за низкою ознак (табл..2).

Таблиця 12.1 - Класифікація транспортних операцій у ЗЕД

№ п/п	Ознака класифікації	Види операцій
1	За предметом транспортних операцій	Вантажні, пасажирські, багажні
2	За видом транспорту	Водні (морські, річкові), залізничні, автомобільні, трубопровідні, змішані (2 і більше видів транспорту)
3	Залежно від транспортної характеристики товару	З сухим вантажем (руда, вугілля, мінеральні добрива і т.п.), з наливним вантажем (нафта і нафтопродукти, рослинні олії, жири, вино і т.п.).

4	За періодичністю	Регулярне й нерегулярне перевезення (лінійне і трампове судноплавство, регулярне повітряне сполучення і чартерні рейси).
5	Залежно від порядку проходження кордону	Перевантажувальні й безперевантажувальні перевезення
6	За видом транспортотехнологічно і системи	Контейнерні, поромні, ліхтерні, ролкерні
7	Залежно від завершення перевезення	Сусідські, транзитні, кільцеві
8	За видом сполучень	Прямі, непрямі: ламані з декількома перевізниками, із перевідправкою за одним або декількома договорами перевезення
9	Залежно від складу учасників перевізного процесу	Здійснювані виробником товару, продавцем або покупцем, замовником товару, перевізником-посередником
10	Залежно від місця проведення	Здійснювані всередині країни і на території інших країн

Учасники ЗЕД планують і враховують транспортні операції при підготовці контракту, здійснюючи їх у процесі виконання останнього, і здійснюють їх в кілька етапів.

На I етапі, до укладання контракту, необхідно: провести аналіз кон'юнктури ринків транспортних послуг; визначити і конкретизувати транспортні умови і базисні умови поставки для їх включення в договір купівлі-продажу, організувати виконання цих умов; визначити частку витрат на транспортні операції в конкретній ціні товару; передбачити в кошторисі транспортні витрати.

На II етапі, в процесі реалізації зовнішньоторговельної операції, необхідно: укласти договори на перевезення товарів, оформити їх відповідними документами; запланувати перевезення вантажів; підготувати товар до перевезення; оформити договір транспортного страхування вантажів; підготувати й оформити товаросупровідну документацію; зробити розрахунки з перевізником; виконати необхідні прикордонні та митні формальності; оформити необхідні документи; оплатити митні збори, податки, мито; організувати нагляд за просуванням вантажу до вантажоодержувача.

На III етапі, після завершення зовнішньоторговельної операції, необхідно: зробити додаткові взаєморозрахунки; вирішити спірні питання; за необхідності пред'явити претензії і позови.

2. Фрахт та страхування міжнародних перевезень

Фрахт (від нім. *Fracht* – вантаж) – плата за транспортування вантажів чи пасажирів морським, повітряним, залізничним або автомобільним транспортом, а також за використання (наймання) судна чи іншого транспортного засобу для таких перевезень. Обчислюють множенням ринкової фрахтової ставки на кількість вантажу або пасажирів.

Страхування – це механізм зниження фінансових втрат у разі пошкодження або втрати товару.

У практиці **страхування** існують два основних принципи формування ризиків, що забезпечують страховий захист. Перший принцип побудований на *методі виключення*, за яким страхується вантаж від усіх ризиків, за винятком деяких. Другий принцип побудований на *методі включення*, тобто вантаж вважається застрахованим лише від тих ризиків, які перелічені; порівняно з методом виключення, при цьому забезпечується менший захист вантажів.

При укладанні експортно-імпортного контракту перед продавцем або покупцем неминуче постає питання про зменшення ймовірного збитку. Вибір того чи іншого варіанту страхування сторони узгоджують спільно (у разі поставки за умовами термінів "Вартість, страхування і фрахт" або "Перевезення і страхування оплачені до"), або кожна сторона приймає це рішення самостійно, враховуючи розподіл ризиків.

У разі поставки за умовами означених термінів "ІНКОТЕРМС", якщо у контракті не обумовлено інше, продавець здійснює страхування за умовами мінімального покриття ризиків (мінімальна страхова сума повинна покривати вартість контракту у розмірі 105-110%).

3. Організація зовнішньоекономічних перевезень

Існують різні способи транспортування вантажів між країнами. Плануючи відправлення вантажів і вибір виду транспорту, необхідно враховувати низку факторів.

1) **Вид вантажу.** Вантажі поділяють на генеральні, масові й особливо режимні. До генеральних належать різні штучні вантажі (в упаковці чи без). До масових відносять вантажі, що мають певну структурну масу, яка перевозиться у великій кількості без упаковки. До особливо режимних відносять вантажі, які зберігають і перевозять при дотриманні спеціальних правил (небезпечні вантажі і ті, що швидко псуються).

2) **Відстань і маршрут перевезення.** Місце відправлення вантажу та кінцевий пункт перевезення також визначають при виборі виду транспорту. У внутрішньоконтинентальних перевезеннях використовують залізничний, трубопровідний, автомобільний та авіаційний транспорт, у міжконтинентальних – морський та авіаційний транспорт.

3) **Фактор часу.** Найшвидший спосіб доставки вантажу –

авіатранспортом. Однак він дорого коштує. Тому використовується тільки тоді, коли треба доставити вантаж за мінімальний відрізок часу (продукти, квіти тощо).

4) Вартість перевезень. У деяких випадках вибору немає і доводиться платити високу ціну за перевезення. Коли є вибір, ціна буде нижчою. Наприклад, невеликі й середні за обсягом партії вантажів можна доставляти повітрям і сушею приблизно за однаковими цінами.

5) Безпека перевезення. Крихке й дороге цінне обладнання краще перевозити повітряним транспортом. Товари з високим ступенем ризику розкрадання (автозапчастини, офісне обладнання тощо), як правило, доставляються морським транспортом, в основному в контейнерах, хоч це й коштує дорожче.

Названі обставини важливо враховувати при виборі виду транспорту. Однак часто це визначається тим, що цікавить в першу чергу відправника вантажу. Найбільше переваг забезпечує автомобільний транспорт, чим і пояснюється зростання його частки в загальному обсязі перевезень.

4. Види міжнародних перевезень: морські, автомобільні, повітряні, залізничні

Морські перевезення. Морські судна класифікуються залежно від видів вантажів, що перевозяться, регулярності рейсів, форм договорів перевезення. Найбільший інтерес являє поділ ринку морських перевезень на трампове та лінійне судноплавство.

Трамповими називаються судна, які здійснюють нерегулярні рейси, без чіткого розкладу, і скеровуються судновласниками туди, де з боку фрахтувальників є попит на тоннаж. Договір на перевезення вантажів трамповими суднами укладається у вигляді чартеру. Сторонами у чартерному договорі є фрахтувальник (вантажовідправник) і фрахтівник (перевізник). *Лінійне судноплавство* - форма транспортних послуг, яка забезпечує регулярні перевезення між встановленими портами генеральних вантажів за заздалегідь оголошеним розкладом.

Документ, який видає судновласник вантажовідправнику на підтвердження прийняття вантажу до перевезення морським шляхом, називається *коносамент*. Коносамент виконує три основні функції: засвідчує прийняття судновласником вантажу до перевезення; є товаророзпорядчим документом; свідчить про укладення договору перевезення вантажу морським шляхом, згідно з яким перевізник зобов'язується доставити вантаж проти подання документа.

Загалом до особливостей перевезень морським транспортом належать: відносно низька собівартість перевезень; мобільність; практично необмежена

пропускна спроможність морських шляхів; велика вантажопідйомність; незначні витрати палива; відсутність габаритних обмежень; висока продуктивність праці.

Залізничні перевезення. Оскільки у світі існує кілька систем залізничного сполучення, які відрізняються між собою шириною колії, габаритами локомотивів і вагонів, умовами перевезень і т. д., то регулювання міжнародних залізничних перевезень здійснюється кількома незалежними одна від одної міжнародними конвенціями, кожна з яких застосовується конкретно до якоїсь із систем і регламентує форму *залізничної накладної*.

До переваг залізничного транспорту належать: висока ефективність при перевезеннях на відстань понад 200 км; відносна дешевизна та незначне забруднення навколишнього середовища; спроможність перевезення широкої номенклатури різних вантажів; незалежність від кліматичних умов; можливість доставки вантажів до підприємства з використанням під'їзних шляхів.

Автомобільні перевезення. Зміст відомостей, що подаються в *автотранспортній накладній (CMR)*, визначається Конвенцією про договір міжнародного перевезення вантажів автомобільним транспортом. Окрім автотранспортної накладної, з вантажем слідує товаророзпорядчі документи: пакувальні аркуші, відвантажувальні специфікації, сертифікати якості та інші документи, потрібні для ввезення товару у країну покупця та перетинання транзитних країн.

Міжнародні автомобільні перевезення характеризуються такими рисами: можливість забезпечити швидко та в повній цілості доставку вантажів у пункти призначення; доставка вантажів до отримувача може здійснюватися без перевантаження; велика мобільність перевезень; висока ефективність при перевезеннях вантажів на невелику відстань (до 200 км); ритмічність перевезення вантажів. Водночас слід зважати на такі недоліки автомобільних перевезень: залежність від дорожньої мережі; складність управління вантажем, який знаходиться дуже далеко від керуючого.

Повітряні перевезення. Основним документом в авіаперевезеннях є *авіанакладна*, яка виконує функції договору повітряного перевезення, товаророзпорядчого документа, розписки аерофлоту про прийом вантажу до перевезення, митної декларації. Авіанакладна заповнюється відправником під час здавання вантажу і вручається одержувачу. Вона складається з трьох оригіналів і дев'яти копій.

Авіаперевезення характеризуються такими рисами: забезпечення високої швидкості доставки та збереження вантажу в дорозі; скорочення шляху; можливість перевезення вантажу у важкодоступні райони. Водночас слід зважати на такі недоліки цього виду транспорту, як високі витрати на

доставку, а також необхідність узгодження маршрутів міжнародних перевезень авіакомпаніями різних країн.

ГЛОСАРІЙ

Транспортне забезпечення ЗЕД – це система технічних, технологічних елементів, економічних, комерційно-правових, організаційних чинників, методів управління транспортними операціями у сфері виробництва, обігу і споживання товарів, що переміщуються між країнами.

Міжнародні перевезення – це перевезення вантажів, пасажирів між кількома країнами, особливістю яких є обов'язкове перетинання кордону як мінімум двох суміжних країн.

Фрахт (від нім. *Fracht* – вантаж) – плата за транспортування вантажів чи пасажирів морським, повітряним, залізничним або автомобільним транспортом, а також за використання (наймання) судна чи іншого транспортного засобу для таких перевезень.

Страховання – це механізм зниження фінансових втрат у разі пошкодження або втрати товару.

Питання для самоперевірки знань:

1. Що таке транспортне забезпечення ЗЕД? У чому полягає його мета ?
2. Опишіть транспортні умови зовнішньоекономічних контрактів.
3. Що таке фрахт та страхування міжнародних перевезень?
4. Які фактори впливають на організацію зовнішньоекономічних перевезень?
5. Які існують види міжнародних перевезень?
6. Опишіть особливості морських міжнародних перевезень.
7. Опишіть особливості автомобільних міжнародних перевезень.
8. Опишіть особливості повітряних міжнародних перевезень.
9. Опишіть особливості залізничних міжнародних перевезень.

Рекомендована література: основна: 1, 4; додаткова 4, 5, 11.